

BARIŞ

"Sınırlardan mallar geçmezse askerler geçer."

Frederic Bastiat

Barış Nedir?

BARIŞ, ÖZGÜRLÜK VE ADÂLETLE BİRLİKTE LİBERAL MEDENİYETİN en büyük üç değerinden biridir. Nasıl özgürlük baskının olmaması ve adâlet de haksızlığın olmaması şeklinde tanımlanabilirse, barış da savaşın olmaması şeklinde tanımlanabilir. Barışın pasifizm ile, yani güç kullanımının reddedilmesi ile karıştırılmaması gerekir. Ülkeler arasındaki belirli bir duruma işaret etmekle birlikte, pasifizm, her ne pahasına olursa olsun uygulanması gereken bir barış politikası değildir. Özgürlük veya adâlete değer verdiğimiz gibi barışa da değer veriyoruz, çünkü barış tek başına bir amaç olmaktan ziyade kendi yaşamlarımızı yönlendirmemize izin veriyor. Bu ortak barış umudu yerküredeki insanlar tarafından da paylaşılmaktadır, yine de uzun insanlık tarihi boyunca bu durum bir normdan ziyade bir istisna olmuştur. Savaşın elinin

şimdiye dek uzanmadığı kişiler için barış önemsiz ve sıradan gözükebilir, fakat gerçekte tarih barışı gerçekleştirmenin sa-vaştan daha zor olduğunu göstermektedir. Barışı insanlığın en yüksek ve soylu gayelerinden biri olarak ortaya koyan şey, savaşın değersiz kana bulanmışlığıdır.

Kadim dünyada savaş günlük hayatın önemli bir bölümünü oluşturuyordu. Öyle ki, kadim Yunan ve Roma düşünürleri anlaşmazlıkları ve çatışmaları insan toplumunun doğal düzeninin bir parçası olarak görüyorlardı. Büyük İskender gibi generaller yabancı halkları fethetmek için ordular yönetiyor ve savaşa barıştan daha fazla değer veriyorlardı. Savaşı tüm şeylerin babası olarak ilân eden Yunanlı filozoflar ile aynı fikri taşıyorlardı. Spartalılar ve daha sonra da Romalılar özellikle savaşı toplumun zenginleşmesi ve ilerlemesi için zorunlu sayıyorlardı. Platon ve Aristo da dahil olmak üzere pek çok entelektüel insanlığın geleceğinde savaşların olmamasından endişeleniyordu çünkü, savaşların yokluğunun beşerî medeniyeti bozarak onun tembelleğe ve durgunluğa düşmesine yol açmasından korkuyordu. Yiğitlik ve kendini feda etme gibi savaşçılara ait erdemlerin savaş ve onun gerektirdiği militleleşme olmadıktan sonra ortadan kalkacağına inanıyordu. Barış düşüncesi ortaya çıkışını farklı geleneklere borçludur; bu geleneklerin kökleri de Judeo-Hıristiyanlığın ve İslâm'ın dinî gelenekleri ile 18. Yüzyıl Aydınlanması'nda yatar.

Barış düşüncesinin gücü, milletler arasında savaş olmaması sayesinde insanlığın edineceği maddî, kültürel ve manevî yararlar da yatmaktadır. İnsanlık tarihinin çoğu boyunca milletler refahlarını emperyalizm politikalarıyla en yüksek seviyeye çıkarmaya ve dünyadaki fikirleri etkilemeye çalış-

mışlardır. Perslerin ve onlardan önce Romalıların yaptığı gibi Avrupa'nın büyük güçleri de yeni bir keşif çağı başlatmış ve bilinen dünyanın sınırlarını 16. Yüzyıl'dan itibaren genişletmişlerdir. İlk olarak Portekizliler ve İspanyollar, ardından İngilizler ve Hollandalılar, daha sonra da Almanlar, İtalyanlar, Ruslar ve Japonlar imparatorluklar vasıtasıyla maddî zenginlik ve askerî güç aramışlardır. Aydınlanma düşünürleri büyük güçlerden kolonyal kazanımlarını gönüllü olarak vermelerini beklemenin gerçekçi olmadığını düşünmüşler, fakat yine de barış içinde bir arada yaşamının ve serbest ticaretin ulusal refahı ve üstünlüğü arttıracığına ilişkin, giderek etkili olan bir doktrin kurmuşlardır. Ticaret ve mübadele düşmanı dosta çevirecek güce sahipti. Modern dünya doğuyordu.

Barışın insanlara faydaları hakkındaki bu modern düşünce eski düzenin elitlerince bir sapkınlık olarak görüldü. Aydınlanma'nın büyük düşünürlerinden biri olan David Hume, uluslararası ilişkileri bir ülkenin kazancının zorunlu olarak diğerinin kaybını oluşturduğu negatif toplamlı bir oyun olarak kabul eden geleneksel akla çatıyordu: "Sadece bir insan olarak değil, aynı zamanda bir İngiliz uyruğu olarak da Almanya, İspanya, İtalya ve hatta Fransa'nın ticaretinin gelişmesi için dua ediyorum." Bu şekilde Hume'un politikası Britanya'nın geleneksel düşmanlarıyla bile ticareti tavsiye ediyordu. Bu düşünceler daha sonra Britanya'da John Stuart Mill, Fransa'da Frederic Bastiat ve Almanya'da Wilhelm von Humbolt'da ifadelerini buldular. Meclisteki güçlü toprak sahiplerinin ithal hububatı vergilendirerek ucuz ekmeği şehirlerden uzak tutmak için kullandığı tahıl yasalarını Robert Peel'in muhafazakâr bakanlığı 1846 yılında kaldırıncı, Britanya kısıtlanmamış bir serbest ticaret politikasını benimsedi. Richard Cobden ve John Bright adındaki iki İngiliz

serbest ticaret propagandası yapmak amacıyla 1838'de Tahıl Karşıtı Yasa İttifakı'nı kurdular ve serbest ticaretin dünyadaki halklara yeni bir barış dönemi getireceğini ileri sürdüler. Hatta Cobden Britanya İmparatorluğu'nu aristokratlar için kurulmuş devasa bir refah sistemi olarak adlandırdı.

Serbest Ticaret Bütünleşmiş Tek Bir Dünya Yaratır

Napolyon Savaşları'nın bitiminden itibaren neredeyse bir yüzyıl sonraki I. Dünya Savaşı'nın başlangıcına değin Batı Avrupa'da süren uzun barış dönemi bu düşüncelerin mirasıydı. Bu barışın kaynaklarından biri, serbest ticaretin 19. Yüzyıl'ın ikinci yarısında İngiltere'nin yanı sıra Fransa, Almanya ve daha az bir derecede de Birleşik Devletler'de düzenli olarak gelişmesiydi. Serbest ticaret büyük güçleri birbirlerine bağımlı kılarak barışı daha fazla teminat altına almıştı. Uluslararası ticaret arttıkça ülkeler rekabetçi üstünlüğe daha fazla sahip oldukları üretim alanlarında uzmanlaşabiliyorlardı ve ithali ucuza gelen malları ülke içinde üreterek kaynakları israf etmelerine gerek kalmıyordu. Serbest ticaret aynı zamanda yabancı kültürlerle de yeni bağlantılar kurulmasını sağlamış, barışa kapitalizm öncesi dönemin rekabetinden daha fazla katkıda bulunan ve halk için elverişli olan bir ortam yaratarak dar ve şovenist milliyetçiliği yıkmıştı. Bir zamanlar ülkeleri bölen ticaret şimdi onları barış içinde birbirlerine yaklaştırıyordu.

Fikirlerin Serbestçe Hareketi

Soldaki idealistler kimi zaman aydınlanmış bir devletin ve diplomasinin barışı sağlayabileceğini varsayarlar, fakat bu düşünce barışı teşvik eden ekonomik saiklerin yanlış anlaşılmasına

dayanmaktadır. Özgürlük ülkeleri sadece birbirlerine bağımlı kılmakla kalmaz, aynı zamanda fikirlerin değişimi için önemli bir kanal işlevi görür ve baskıcı rejimlerin karanlığında yaşayan insanlara özgür bir toplumda hayatın neye benzediğine dair bir fikir verir. Bilginin serbestçe akışı ve zâlim devletlerin erişemediği güç kaynakları, dünyanın pek çok yerinde insanların umutlarını ve beklentilerini attırıştır. Bazı ülkelerdeki özgürlükler (örneğin BBC World Wide Service ve Radio Free Europe gibi kurumların yayın yapmasına izin veren özgürlükler) ve yabancı teknolojilerin devletin erişiminin ötesinde olması, Sovyet imparatorluğunun bitişinde önemli birer etkendiler. Bunlar bir zamanlar komünist koloniler ve Batı'nın düşmanı olan ülkeleri müttefikler hâline getirmişlerdir.

Güçlü Olmak Yoluyla Barış

Barışa yönelik eğilim saldırganlık karşısında zayıflık göstermekle karıştırılmamalıdır. Totaliter diktatörlerin saldırgan politikaları 20. Yüzyıl boyunca barışa yönelik en büyük tehdidi oluşturdu. Sovyetler Birliği'nden (1917–1991) ve Nazi Almanyası'ndan (1933–1945) günümüzün Libya, Suriye, Irak ve Kuzey Kore'deki diktatörlüklerine kadar, tüm askerî rejimler çoğu defasında ölümcül silahlarla barışa meydan okudular. Barışın koruyucuları bu tehditlere nasıl yanıt verileceği konusunda sık sık aralarında bölündüler ve sürekli olarak tehditkâr komşularıyla uzlaşma yolları aradılar. Ancak, tarih Ronald Reagan'ın gözlemini doğrulayarak çoğu defasında bunun bir hata olduğunu göstermiştir: “barışın en önemli garantisi zayıflık değil, güçtür.”

Batı 1930'larda Nazileri yatıştırmaya çalışma hatasını

yaptı. Bunu Hitler'in Avusturya'yı ilhak ve Polonya, Çekoslovakya, Danimarka, Fransa, Macaristan, Norveç ve Rusya'yı işgal etme kararı izledi ve dünya savaşı kısa sürede başladı. Batı aynı yanlılığı Sovyetlerin Batı Avrupa'ya yerleşmelerine izin verdiğinde de yaptı. Sovyetler burada 40 yıldan fazla bir süre kaldılar. Bu hata Batı 1970'lerde Sovyetler Birliği ile silah indirimi pazarlığı yapmaya çalışıldığında da tekrar edildi. Bunu kuvvetli bir Sovyet ordusunun kurulması ve Afganistan'ın işgali izledi. Yatıştırma politikasının başarısız kalmasının ve Batı'nın 1940'larda ve 1980'lerde aldığı savunmasını geliştirme kararının başarılı olmasını nedeni, muhtemelen, güçlerini askerî kuvvetlerle genişletmeye çalışan ülkelerin askerî güce saygı göstermeleri ve askerî zayıflıktan yararlanmalarıdır. Bunun nedeni, bir ülkenin gidişatı verilen oylar yerine atılan kurşunlar ile belirlendiğinde, demokrasinin yabancı saldırganlara karşı uyguladığı denetleme ve fren mekanizmalarının ortadan kalkmasında yatmaktadır. Finansman kaynaklarının olmaması bir diktatörlüğün saldırgan bir dış politika izleme kapasitesini sınırlayabilir; ancak kamuoyunun görüşü bunu yapamaz, zira insanlar iktidarı değiştirme imkânından yoksundurlar.

Savaş Yolu

Devlet planlamacılığı ilkesi üzerine inşa edilmiş toplumlar saldırgan dış politikalar benimsemeye eğilimlidirler, çünkü gücü devletin elinde toplamaktadırlar. Bu da, piyasa ekonomisine etkide bulunan çeşitli bilgi kaynaklarına devlet sızamadığı ve bürokraside yer alan kişiler devleti farklı yönlere çekmeye çalıştığı müddetçe güçlü liderlik taleplerine yol açar. Şunu da unutmamak gerekir ki, bu toplumlarda refahın yaratılması sıkı bir şekilde kontrol edilmektedir ve bu nedenle elde edilmeye

değer tek şey iktidarın kendisidir. Tarihsel olarak bakıldığında, bu iktidarı kullanmaya aday kişiler açısından hiçbir eksiklik çekilmemiştir. Gerçekte, aramızda kolektivist toplumlardaki iktidar mevkilerinin cazibesine kapılmaya eğilimli olan kişiler, sıradan vatandaşlardan ziyade en az ilkeli olan kişilerdir. Hitler, Stalin, Saddam Hüseyin ya da Kaddafi gibi güçlü bir lider bir kez ortaya çıktı mı, onu durdurmak zordur. Bu noktada, enternasyonalizme ait sosyalist idealleri yüksek sesle dile getirerek iktidara gelen liderler dahi, kontrolünü elde etmeye çalıştıkları kaynakların kendi kontrolleri dışındaki ülkelere aktarıldığını görmeyi istemediklerinden, ulusalcı ve emperyalist kesilebilmektedirler.

Kolektivizmin militarist içgüdüleri bu türden toplumların bireye ve onun özgürlüğüne verdikleri değer bir üründür. Ulusal hedeflere ulaşmak için bireylerin faaliyetlerinin ve tercihlerinin merkezî olarak yönlendirilmesi gerekiyorsa, bu durumda insanları devletin planlarıyla uyumlu olmaya zorlamak için güç kullanılması, ihtilâfların ve karşı koymaların acımasızca icabına bakılması gerekir. Bu toplumun yapısı öyledir ki, o toplumda yaşayan insanların değer verdikleri her ahlâk kuralını bozmaya hazır insanlara gerek duyduğu gibi, böylelerini cezbeder de. Ahlâkın dünya devriminin ihtiyaçlarının kölesi olduğunu 1920'de meşhur bir şekilde ilân eden de Lenin'dir. Tüm toplumun idaresini böyle insanlar ellerinde tuttuğunda, bunu, Nazilerin Nihaî Çözüm'ü, Sovyet Gulagları, Mao'nun Kültür Devrimi ve Kamboçya'nın Ölüm Tarlaları gibi iğrençlikler takip eder. Özgür toplumlara ilişkin bilgiler örtbas edilir. İktidarı demokratik yollardan değiştirmenin araçları konuşma konusu olmaktan çıktığı gibi anayasadan da çıkar. Devlet, diğer ülkelerle ilişkilerini istediği şekilde yönetmekte serbest kalır.

Dünya Devleti Düşüncesinin Yanlışlığı

Pek çok insan barış ve küresel birlik amacına en iyi, ağırbaşlı anlaşmalarla ulusları birbirine bağlayabilecek ve devletlerin sıkıntılarını gideren bir mahkeme olarak iş görebilecek uluslar üstü kurumların katkıda bulunabileceğini varsayar. İçinde bulunduğumuz ve savaşlarla parçalara bölünmüş bu yüzyıl boyunca ülkeler arası düşmanlıkların yeniden ortaya çıkmasını sağlamak amacıyla kurumlar oluşturuldu. Milletler Cemiyeti, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği hep bu soylu amaç gözetilerek kurulmuştur. Gerçekte ise, barışı korumak için gerekli olan ekonomik, kültürel ve manevî bağlar şebekesini yaratan şey devletler değil, bu devletlerin vatandaşlarıdır. Ulusal savunmanın ihtiyaçlarına ya da haklı bir nedene dayandırılmayan savaşlara kamuoyunun uzun süre tahammül göstermediği demokratik devletler dahi kurulan bu şebeke ile aynı yönde gitmeye çalışırlar. Yapılan ticarete tarifeler ve kotalar dayatmakla ve kendi ekonomilerini kötü yöneten yozlaşmış devletlere dış yardım ödemeleri yapmakla, hükümetler, mal ve hizmetlerin, barışa yönelik ortak bir ilgi oluşturan ideallerin ve inançların serbestçe akışını engellerler. Şüphesiz, yabancı yatırımların ve fikirlerin akışını kısıtlayan diktatörlükler, bu ilerlemenin önüne daha da büyük engeller koyarlar. Uluslar üstü hükümetlerin sağladığı fayda bunları oluşturan devletlerin sayısı ile sınırlıdır; diktatörlüklerin ve otokratların çoğunluğu ellerinde tuttuğu yerlerde (BM gibi) bunların barış amacına zarar vermeleri de mümkündür.

Barış için Yapılması Gerekenler

Barışı gerçekleştirmenin en iyi yolu şu üç ilkeyi desteklemekten geçer: serbest ticaret, liberal demokrasi ve askerî güç. Sa-

vaşın en büyük nedenini, kendi güçlerini ve servetlerini diğer ülkelerin aleyhine arttırabileceklerine inanan otokratik rejimler oluşturur. Serbest ticaret ise herkesin kazançlı çıkabileceği pozitif toplamı bir oyun yaratır. Savaş düşmanlarımızın sahip olduğu refahı ortadan kaldırır, ama aynı şekilde bize de zarar verir. Serbest ticaret ülkeler arasındaki barışçıl ilişkiler için gerekli olmakla birlikte yeterli bir koşul değildir. İkinci olarak, tarihsel kanıtlar bize liberal demokrasilerin kendi aralarında savaşmalarının pek muhtemel olmadığını göstermektedir. Tarihte iki liberal demokrasinin birbiriyle savaştığı hiçbir örnek yoktur. Üçüncü olarak, ister bireysel ister toplu hâlde olsun, liberal demokrasilerin askerî güçleri elde tutmaları gerekir. Buradaki amaç, tüm potansiyel saldırganlara savaştan hiçbir şey elde edemeyeceklerini göstermektir. Başkan Teddy Roosevelt'in önerdiği gibi: "Tatlılıkla konuşun, ancak büyükçe bir sopayı da yanınızdan eksik etmeyin."

Barışa Yönelik Sebepler

İki dünya savaşının yarattığı kıyım ve yıkım ile Soğuk Savaş boyunca dünyanın peşini bırakmayan nükleer kıyım terörü, insanlığın koşullarının ilerlemek zorunda olduğunu söyleyen hiçbir tarihsel kanunun olmadığını hatırlamamıza yardım etmektedir. Barış için yapılan kadim duaya verilen yanıtın ödülleri pek büyüktür. Pek çok ülke serbest ticaret birlikleri hâlinde bir araya geliyor ve son yarım yüzyıldır barışı koruyan serbest ticaret sistemini inşa ediyor. İnsanların ticaret vasıtasıyla bir araya gelmeleri yeni bir refah ve barış dönemini geliştirdikçe, tüm insanlık dünya halklarının kısıtlanmamış işbirliğinden kazançlı çıkacaktır. Refah içinde olan ülkeler de

bundan faydalanacaktır – ama özgürlüğün ya da güven içinde olmanın ne demek olduğunu bilmeyen ve yeterli yiyeceği olmayan milyonlarca insan kadar değil.

Okuma

Raymond Aron, *On Peace and War*, Londra, Weidenfeld & Nicholson, 1966.

Friedrich Hayek, *The Road to Serfdom*, Londra, University of Chicago Press, 1976 (1944), 15. bölüm.

David Hume, *Essays: Moral, Political and Literary*, Indianapolis, Liberty Press, 1981 (1742).

Ludwig von Mises, *Liberalism*, Irvington-on-Hudson NY, Foundation for Economic Education, 1985.

Düşünmek için Sorular

1. Barışı ne pahasına olursa olsun gerçekleştirmeli miyiz?
2. Diğer ülkelerdeki savaşlara (eğer müdahale edilecekse) ne zaman müdahale edilmesi gerekir?
3. Barışı nasıl destekleyebiliriz?